

AZ OSZTRÁK-MAGYAR MONARCHIA ELKÉSETT GYERMEKE (ERIK VON KUEHNELT-LEDDIHN)

KARÁCSONY ANDRÁS

Az MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja

A SZERZŐ:

PROF. DR. KARÁCSONY ANDRÁS

Az MTA-ELTE
JOGTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT
TUDOMÁNYOS FŐMUNKATÁRSA

KARACSONY@AJK.ELTE.HU

2022. július 4.

Sokat olvashatunk azokról a magyar tudósokról (pl. Szilárd Leo,

Neumann János), akik tanulmányaik egy részét külföldön folytatták és nemzetközi hírnévre tettek szert. Kevésbé foglalkozunk viszont azokkal a külföldiekkel, akik tanulmányaikat nálunk végezték és szintén nemzetközi hírnévre tettek szert – igaz, nem is voltak sokan. Az alábbiakban egy ilyen gondolkodó rövid portróját szeretném megrajzolni. Erik von Kuehnelt-Leddihn (1909-1999) Ausztriában született, katolikus hivatalnok családban, katolikussága egész életében meghatározó jelentőségű volt.

Gyermekeként hosszabb időt töltött Angliában, ezek az élmények alapozták meg Anglia imádatát. A bécsi egyetemen civil- és kánonjog órákat hallgatott, nyelveket tanult, közöttük japánul is, 16 éves kora óta publikált. 1929-től Budapesten folytatta tanulmányait, ahol közgazdaságtanból mester fokozatot, politikatudományból pedig doktorátust szerzett. Úgy találta, hogy a magyarok hűségesebbek a monarchia gondolatához mint a bécsi-ek. Tanulmányai alatt Budapesten némettanárként dolgozott, 1936-ban megvédte Budapesten a doktori disszertációját (*Englands innere Krise - Anglia belső válsága*).

A hazai tudományos közéletben Kuehnelt-Leddihn munkássága

nem ismert, pedig – a szintén katolikus és reakciós – John Lukács visszaemlékezése barátjára és kollégájára felkelthette volna az érdeklődést.¹ Fordításokkal sem vagyunk elkényeztetve: megjelent magyarul egy fiatalkori regénye (*Jezsuiták, nyárspolgárok, bolsevikok*, 1935), illetve a *Miles Christi* 2013-as évkönyvében három rövid tanulmánya.

Térjünk vissza életrajzához. 1931-ben hosszabb utat tett Szovjetunióban,

az eközben szerzett tapasztalatai alapján írta a magyarul is megjelent regényét. Visszatért Bécsbe, ott teológiát hallgatott, majd újra Angliába ment. 1937-től, egy meghívás eredményeként, közel egy évtizedet töltött Amerikában, ahol a főművét írta (*Liberty or Equality*,

1952).² Ebben a munkában kifejezte hajlíthatatlan szabadságvédő liberalizmusát és az egyenlőséget közép-pontba állító mindenféle szocialista eszme, mozgalom elutasítását. A háború utáni években visszatért Ausztriába és haláláig Tirolban élt. Ezekben az évtizedekben szinte folyamatosan utazott és a világ sok helyén tartott előadást. Rendszeresen publikált a konzervatív *National Review*-ban. 1999-ben hunyt el. Írásmódja gyakorta publicisztikus-esszéisztikus, távol állt tőle a német filozófiai kultúrában megszokott értekező stílus.

Miért mondhatjuk, hogy Kuehnelt-Leddihn az

Osztrák-Magyar Monarchia megkésett gyermeke? Alig volt 10 éves, amikor az Osztrák-Magyar Monarchia megszűnt. Így közvetlen élménye, tapasztalat nem volt a monarchiáról, azonban a családi közeg (felmenői több generáción keresztül a császárság hivatalnokai voltak) fenntartotta, gondozta ezt a hagyományt. Így Kuehnelt-Leddihn számára természetes volt, hogy egy utódállam (a Magyar Királyság) egyetemén folytasson tanulmányokat, és az is természetes volt – az önmagát mindig liberálisként definiáló meggyőződésével együtt –, hogy a monarchiát mint uralmi rendszert pozitívnak tartsa.

Milyen témákkal foglalkozott Kuehnelt-Leddihn? A demokrácia

jellemzői, az utópikus gondolkodás problémái, a politika és a teológia viszonya, a totalita-

rizmus és a monarchia viszonya, de leginkább a baloldali politika elemzése. Ebből csak néhányat emelnék ki röviden.

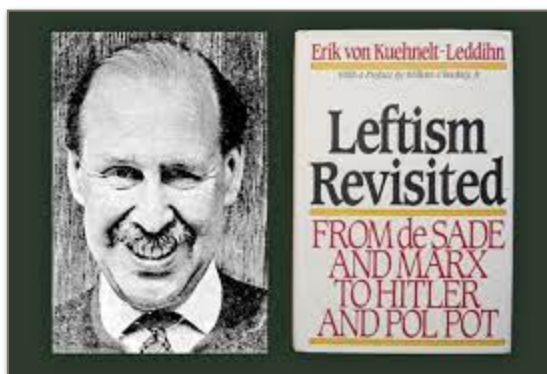
Kuehnelt-Leddihn demokrácia értelmezésének alapja antropológiai előfeltevése és az ehhez kapcsolódó tudásfelfogása. Szerinte a modern világ nem kedvez a politikai eligazodáshoz szükséges ismeretek megszerzésének. A politika világában nemcsak a pártszerű képződmények vannak jelen, hanem a médiavilágot befolyásoló értelmiségiek álláspontja is. Mivel a felvilágosodás racionális és bölcs individuuma valójában tömegszerűen nem létezik, ezért az emberre mint befolyásolható, tévedésekre is hajlamos, az ún. általános műveltséggel rendelkező lényre kell tekintenünk. A valódi tudás ugyanakkor hierarchikus, a különböző tudásfajták különböző területekre irányulnak, nem mindenki képes elsajátítani a politikai döntéshez szükséges tudást, amit nem pótol a tömegoktatásban megszerezhető általános műveltség. Korunk társadalmának egalitárius emberképehez egalitárius oktatás társul és ez Kuehnelt-Leddihn szerint téveszme. Az átlagos emberi ismereteket illető pesszimizmust ez nem változtatja meg. A demokráciával kapcsolatos kételyei ebből a röviden összegzett alapállásból következtek.

Viszont a monarchiához fűződő fenntartás nélküli szimpátiáját (és katolicizmusát) nagyon jól érzékelteti egy 1943-as megjegyzése:

„Nemcsak szeretem a monarchia princípiumát, hanem szeretek mindenkit, aki meg van koronázva. És a koronák összes fajtája közül a legnemesebbnek azt tartom, amely tövisekből áll”.³ Kuehnelt-Leddihn „korszerűtlenségét” mutatja, hogy a kortárs demokratikus politikai diskurzusban megjelent témáktól eltérően a monarchia kérdését mint komolyan vehető alternatív lehetőséget vizsgálta meg és itt nem a parlamentáris monarchiára gondolt. Természetesen elfogadta, hogy alkotmányos monarchia legyen, de a királyt aktív politikai szereplőként és nem csupán a parlament és a kormány előterjesztőinek aláírójaként látta. Noha nem törekedett a monarchia általános elméletének kifejtésére, de azért írt egy monarchikus alkotmánytervezet szöveget.

Kuehnelt-Leddihn talán legprovokatívabb könyve: *Leftism Revisited*, *From de Sade and Marx to Hitler and Marcuse*.⁴ A szerző - liberális meggyőződéséből következően - mindenféle szocialista elképzelést baloldalinak tart. Így a fasizmus és (a náciizmus) a kuehnelt-leddihni értelmezésben nem jobboldali politikai ideológiák, hanem valójában demokrácia totalitárius formáját képviselik. Hitler programjára is úgy tekint, mint egy teljes egészében baloldali-szocialista programra. Hitler nem csupán a marxizmus megsemmisítője, hanem - Kueh-

nelt-Leddihn szerint - egyben a beteljesítője is volt. Merész következtetés, sok kritika is érte emiatt. De van egy mélyebb probléma is. Kuehnelt-Leddihn a szocialista eszmék alapbajának az egyenlőség hirdetését tartotta, ugyanakkor a nemzetiszocializmus már eszmeként (gondoljunk csak Hitler *Mein Kampf*-jára) sem tartotta egyenlőnek az embereket (árja/nem árja). A kommunista eszme valóban az egyenlőséget állította középpontba, de ahol megvalósult, ott a valóságos tartalma, ellenségképéből következően,

igencsak hierarchizálta az emberekhez való viszonyt. Mindkét totalitárius berendezkedés az ember fogalmából az emberek egy részét kizárta, rájuk mint megsemmisítendőkre tekintett.

Kuehnelt-Leddihn életművének értelmezése és értékelése már csak amiatt sem egyszerű feladat, mert Kuehnelt-Leddihnnek a közkeletű politikai-világnézeti koordinátarendszertől eltérő koordinátarendszere volt. Radikális, reakciós, katolikus, liberális gondolkodóként szemben állt a transzcen-

denciát tagadókkal, relativistákkal - és ezeket bal- és jobboldalon egyaránt fellelte.

Hivatkozások:

¹ Kivételként Pető Zoltán doktori disszertációja említhető, ami könyv formában is megjelent. Pető Zoltán: *Egy reakciós „liberális” a 20. században. Erik von Kuehnelt-Leddihn politikai filozófiája*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021. 200.p.

² Erik von Kuehnelt-Leddihn: *Liberty or Equality: The Challenge of Our Times*. The Caxton Printers, LTD, Galdwell, Idaho, 1952.

³ Idézi Pető Zoltán: *id. m.* 8. p.

⁴ Kibővített legutolsó kiadása: Erik von Kuehnelt-Leddihn: *Leftism Revisited, From de Sade and*

Marx to Hitler and Pol Pot. Washington, D.C, Regnery-Gateway, 1990.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Erik von Kuehnelt-Leddihn <https://images.app.goo.gl/ozyHM1bjhCbpyJJsM9> 2022. július 4.

2. oldal: Erik von Kuehnelt-Leddihn: *Leftism Revisited, From de Sade and Marx to Hitler and Pol Pot*. <https://images.app.goo.gl/T9t5Lo85D3RoNRfu8> 2022. július 4.